Ako nám môže pomôcť filozofia v dnešnom svete?

V úvode svojho vystúpenia si dovolím pripomenúť, že touto témou som sa doposiaľ špeciálne nezaoberala, aj keď som sa jej nemohla celkom vyhnúť, pretože po maturite som sa rozhodla pre štúdium filozofie a neskôr aj pre povolanie učiteľky v odbore filozofia. V tejto súvislosti som si musela hneď na začiatku ujasniť, čím ma filozofia priťahuje, čo od nej očakávam, v čom vidím jej dôležitosť a prínos nielen pre mňa osobne, ale aj pre prípravu mladých ľudí na ich vlastný život i na spolužitie s inými ľuďmi v spoločnosti a vo svete. Počas prípravy tejto prednášky (na požiadanie správnej rady nadácie) som si však musela priznať, že na dôkladnejšie premyslenie a pertraktovanie takej náročnej a zložitej témy by som potrebovala oveľa viac času. Súčasne som si uvedomila obmedzený časový priestor na prednesenie svojho príspevku pred publikom pozostávajúcim prevažne z nefilozofov, preto som sa nakoniec rozhodla venovať sa (okrem všeobecnejšej prvej časti) iba jednému vysoko aktuálnemu a naliehavému okruhu problémov našej spoločnosti s cieľom ukázať, čím by mohla filozofia prispieť k ich hlbšiemu porozumeniu a objasneniu, prípadne riešeniu.

Skôr než k nemu prejdem, najprv predstavím základné východiská svojho uvažovania o téme uvedenej v názve prednášky. Netajím sa tým, že sprievodcom a inšpirátorom pri ich voľbe mi boli najmä myšlienky a úvahy významného nemeckého filozofa 20. storočia Karla Jaspersa, ktorý zasvätil celý svoj život filozofovaniu a úvahám o povahe a úlohe filozofie (vo všeobecnosti aj vo vzťahu k dnešnej dobe).

Zastávam stanovisko, že filozofia je neoddeliteľnou súčasťou európskej duchovnej kultúry a hoci, ako neaplikovaná, vysoko abstraktná veda sui generis, nedokáže dnes konkurovať prírodným a technickým vedám, pretože na rozdiel od nich neprináša jednoznačné, všeobecne platné a prakticky využiteľné poznatky,[1] je pre človeka, spoločnosť, svet stále nesmierne dôležitá a potrebná. Odmietam tak pomerne rozšírený názor, že filozofia je bezcenným, zbytočným, iba trpeným reliktom z minulých čias a odvažujem sa tvrdiť, že potreba filozofie je v dnešnej dobe naliehavejšia než kedykoľvek predtým. Stačí tu pripomenúť, s akými znepokojujúcimi fenoménmi a trendmi sme konfrontovaní v súčasnej

[1] K. Jaspers v tejto súvislosti pripomína, že absencia jednomyseľného uznania poznaného tkvie v samej povahe filozofie. Zároveň dodáva: „Zatiaľ čo vedecké poznatky sa týkajú jednotlivých predmetov, o ktorých nemusí vôbec nikto nič vedieť, ide vo filozofii o celok bytia, ktoré sa týka človeka ako človeka, o pravdu, ktorá kde zažiari, uchopuje človeka podstatnejšie než akékoľvek vedecké poznanie.“— Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. Praha, OIKOYMENH 1996, s. 9.

Poznámka: V celom texte prekladám citáty z češtiny do slovenčiny.

dobe: s bezmyšlienkovitosťou, nekritickým prijímaním informácií a vzorov správania, konzumerizmom, duchovným, morálnym a kultúrnym chradnutím človeka, znevažovaním demokratických inštitúcií, princípov a hodnôt, janusovskou tvárou vedy, nových technológií, umelej inteligencie, vážnymi civilizačnými, ekologickými a ďalšími hrozbami (vrátane hrozby jadrového konfliktu apokalyptických rozmerov). Pred otázkami, ktoré tieto fenomény vyvolávajú, nemôže uniknúť ani filozofia, pretože sa bytostne týkajú človeka, jeho slobody a zodpovednosti (za seba, spoločnosť, v ktorej žije, za životné prostredie, budúcnosť našej planéty a zvlášť za využívanie svojich výtvorov a vynálezov na nehumánne a deštruktívne ciele. Domnievam sa, že filozofia môže prispieť k hlbšiemu objasneniu uvedených fenoménov (bez ktorého nemožno odhaliť a zvážiť reálne možnosti, ako im čo najúčinnejšie čeliť) svojou schopnosťou správne klásť otázky, kriticky skúmať a uvažovať v najširších súvislostiach a v neposlednom rade aj tým, že využije svoje doterajšie skúmania a poznatky v oblasti filozofie človeka, etiky, sociálnej a politickej filozofie a pod.

Dôležitosť, sila a nenahraditeľnosť filozofie tkvie vo všeobecnosti v tom, že podnecuje, kultivuje a udržiava v človeku jedinečnú **schopnosť čudovať sa** (vlastnú malým deťom), pozastavovať sa nad tým, čo bežný človek považuje za samozrejmé, a preto nespochybniteľné. Práve vďaka tejto schopnosti sa antickí grécki filozofi vydali **na cestu hľadania poznania odlišného od čírej mienky, hľadania pravdy.** Súčasťou tohto hľadania, ktoré nikdy nekončí, pretože pravý filozof je predovšetkým milovníkom pravdy, a nie niekým, kto ju chce vlastniť s cieľom využiť ju vo svoj prospech, je aj **pochybovanie, a to vo forme ustavičného kladenia otázok.** Sotva nájdeme výstižnejšiu charakteristiku povahy filozofie než je tá, ktorú ponúkol K. Jaspers: „Filozofia znamená: byť na ceste. Jej otázky sú podstatnejšie než jej odpovede a každá odpoveď sa stáva novou otázkou.“[2] V priebehu svojich vyše 2600-ročných dejín, ktoré rozhodne neboli lineárnym, teleologickým vývinom nevyhnutne smerujúcim ku konečnému vrcholnému štádiu (ako to chápal Hegel), filozofia „naakumulovala“ obrovské bohatstvo myšlienok, kategórií, pojmov, koncepcií a metód, ktoré svedčia o nezničiteľnej filozofickej potrebe človeka uvažovať o svete, súcne, bytí, človeku, smrti, zmysle života, pravde, slobode, predpokladoch a hraniciach poznania, jazyku, atď. Práve pre túto silnú „potrebu metafyziky,“[3] vlastnú iba človeku, ho A. Schopenhauer

[2] Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. Praha, OIKOIMENH 1996, s. 12.

[3] Schopenhauer, A. *Svet ako vôľa a predstava II*. Bratislava, Kalligram 2010, s. 209.

definoval ako „*animal metaphysicum*.“[4] Súčasne tvrdil, že človek uspokojuje túto potrebu dvojakým spôsobom. Veľký počet ľudí, „ktorí nie sú schopní myslieť, ale iba veriť a ktorí nie sú vnímaví k dôvodom, ale iba k autorite“[5] ju uspokojuje prostredníctvom tzv. *ľudovej metafyziky*, resp. náboženských systémov. Naproti tomu iba veľmi málo z nich ju dokáže uspokojiť pomocou filozofie, ktorá sa usiluje o pravdivosť všetkých svojich tvrdení v prísnom a vlastnom zmysle slova (a nie iba alegorickom), „obracia sa totiž na myslenie a presvedčenie.“[6] Filozofia je tak dostupná iba hŕstke tých, čo disponujú vzdelaním a voľným časom potrebným na premýšľanie a usudzovanie. Odlišné stanovisko (typicky osvietenské, korešpondujúce dnešnému pohľadu na filozofiu) zastával v tejto otázke K. Jaspers, ktorý v nadväznosti na I. Kanta dôvodil, že filozofia nie je určená iba nemnohým vyvoleným, ale všetkým, teda aj masám, pretože aj priemerný človek dokáže, ak chce, porozumieť velikánom minulosti, privlastniť si ich a priblížiť „sa k nim naplnený úctou.“[7] Osvojením si filozofického spôsobu uvažovania sa totiž priemerný človek stáva samostatnejším a odolnejším voči manipulácii zo strany tých, čo by ho chceli ovládať a obrať o slobodu a dôstojnosť.

Význam filozofie však tkvie — okrem kladenia otázok a hľadania provizórnej odpovede na ne — aj v objasňovaní významu používaných pojmov, „v zdôvodňovaní a posudzovaní ideí a v uvažovaní o možných protiargumentoch.“[8] Filozofia nás tak vedie k tomu, aby sme správne kládli otázky, precízne vypracúvali pojmy a používali ich adekvátnym spôsobom, rozvíjali naše logické, analytické a argumentačné schopnosti, ktoré sú potrebné a využiteľné vo všetkých humanitných a spoločenskovedných odboroch i vo verejnom a politickom živote.

Filozofia má čo ponúknuť predovšetkým človeku ako jednotlivcovi. Môže mu pomôcť hlbšie spoznať a pochopiť seba samého, ujasniť si zmysel svojho života, jasnejšie rozlišovať pravé a falošné hodnoty, hlbšie premýšľať o svete a spoločnosti, rozvíjať kritické myslenie a súdnosť. Môže ho motivovať a ukázať mu cestu k sebapremene na autentickú osobnosť, slobodnú a súčasne zodpovednú za seba i za náš spoločný svet. Podľa K. Jaspersa je pre

[4] Tamže.

[5] Tamže, s. 214

[6] Tamže, s. 217

[7] Pozri: Jaspers, K., *Malá škola filozofického myslenia*. Bratislava, Kalligram 2002, s. 146-147.

[8] Nagel, Th., *Čo to všetko znamená*. Bratislava, Bradlo 1991, s. 6.

človeka cenná a nenahraditeľná aj v tom, že „nás učí nedať sa klamať. Nedovolí odsunúť nijaký fakt, nijakú možnosť. Učí, ako sa pozrieť nešťastiu do tváre. Znepokojuje svet. Bráni však aj tomu, aby sa nerozvážnosť a nešťastie pokladali za nevyhnutné. Veď zatiaľ ešte stále záleží na nás, čo bude.“[9] No aj keby prišlo k totálnemu stroskotaniu, „filozofia by mohla ochraňovať dôstojnosť človeka aj pri jeho zániku. V osudovom spoločenstve s druhmi, založenom na pravde, hľadí človek v ústrety tomu, čo môže prísť.“[10]

Od tejto všeobecnej úvahy o povahe a význame filozofie teraz prejdem k vyššie spomenutému vybranému okruhu problémov. Týka sa vážnych nedostatkov v komunikácii a diskusiách vo verejnom priestore, ku ktorému v demokratickej spoločnosti patrí pluralita názorov a presvedčení. Nezostanem však iba vo všeobecnej rovine, ale dotknem sa aj súčasnej situácie v tejto oblasti na Slovensku.

V prvej (teoretickej) časti najprv stručne predstavím koncepcie a myšlienky dvoch významných filozofov (I. Kanta a H. Arendtovej) vzťahujúce sa k danému okruhu problémov. Umožňujú totiž hlbšie pochopiť kľúčový význam slobodnej diskusie pre politický život spoločnosti (zvlášť demokratickej). Prostredníctvom nej totiž môžeme zdieľať svet s druhými ľuďmi ako náš spoločný svet. Súčasne upriamujú pozornosť na dôležitú rolu súdnosti v diskusiách vo verejnom priestore. Sú teda mimoriadne podnetné pre filozofickú reflexiu a kritické skúmanie príčin a závažných dopadov takého súčasného fenoménu u nás, akým je znepokojujúco nízka úroveň súčasných politických diskusií. Zároveň môžu byť odrazovým mostíkom úvah o predpokladoch plnohodnotnej komunikácie a kultivovanej demokratickej diskusie.

V práci *Čo je politika?*[11] H. Arendtová v I. kapitole (Zmysel politiky) dôvodí, že pokiaľ ide o slobodu spočívajúcu v diskutovaní s druhými, jej zásadný význam nespočíva v tom, že „každý človek môže povedať, čo sa mu páči, alebo že [...] má právo vyjadriť sa.“[12] Tkvie predovšetkým v skúsenosti, že „nikto nemôže sám a bez svojich blížnych adekvátne [...] pochopiť, čo je objektívne, pretože to sa mu ukazuje a javí iba z jeho vlastnej perspektívy týkajúcej sa jeho postavenia vo svete. Ak chce vidieť svet, zakúšať ho taký, aký je «reálne»,

---

[9] Jaspers, K., *Malá škola filozofického myslenia*. Bratislava, Kalligram 2002, s. 151.

[10] Tamže.

[11] Vychádzam tu z francúzskeho prekladu Sylvie Courtine-Denamy — Arendt, H., *Qu' est-ce que la politique?* Paris, Éditions du Seuil 1995. Citujem z neho v slovenčine na základe môjho vlastného prekladu.

[12] Tamže, s. 73.

môže sa mu to podariť, iba ak ho chápe ako niečo, čo je spoločné mnohým, čo stojí medzi nimi, čo ich oddeľuje a spája, čo sa každému ukazuje inak a čo možno pochopiť iba potiaľ, pokiaľ o ňom hovoria mnohí a navzájom si vymieňajú svoje názory a svoje perspektívy. Až v tejto slobode diskutovania sa ukazuje svet spravidla ako niečo, o čom sa hovorí, v jeho objektivite, viditeľný zo všetkých strán.“[13] Tam, kde takáto slobodná výmena rozmanitých pohľadov a názorov absentuje, nemôže podľa Arendtovej existovať „ani politický priestor vo vlastnom zmysle slova.“ [14]

V nadväznosti na tieto jej úvahy teraz prejdem k chápaniu súdnosti u I. Kanta a stručne objasním, čím bolo inšpiratívne pre H. Arendtovú.

V diele *Kritika súdnosti* Kant predložil netradičné chápanie estetickej súdnosti — ako istého druhu spoločného zmyslu (*sensus communis*). Kant pod ním rozumel „posudzovaciu schopnosť, ktorá vo svojej reflexii berie v myšlienkach (a priori) ohľad na spôsob predstavy každého druhého.“[15] To si od človeka vyžaduje tzv. „široký spôsob myslenia“ umožňujúci reflektovať „svoj vlastný súd zo *všeobecného stanoviska* (čo môže určiť iba tým, že sa prenesie na stanovisko druhých).“[16] Kant sa tak rozišiel s prevládajúcim chápaním vkusového súdu ako rýdzo subjektívneho, založeného výlučne na súkromnom pocite, o ktorom preto nemožno diskutovať. Naopak, podľa neho o vkuse možno diskutovať, sporiť sa s druhými, pretože „ak vyhlasujem niečo za krásne, očakávam u ostatných práve to isté zaľúbenie,“[17] slovom, pri vkusových súdoch (o krásne) sa vždy „uchádzame o súhlas každého.“[18]

Táto Kantova koncepcia estetickej súdnosti, ktorej závažné morálne a politické dôsledky si jej autor neuvedomil, inšpirovala H. Arendtovú k uvažovaniu **o súdnosti ako o fundamentálnej politickej schopnosti**[19] „človeka, ktorá mu umožňuje orientáciu vo verejnej sfére, vo svete, ktorý je spoločný.“[20] Vďaka nej môžu ľudia konať ako „bytosti

---

[13] Tamže, s. 73.

[14] Tamže, s. 74.

[15] Kant, I., *Kritika soudnosti*. Praha, OIKOYMENH 2015, s. 129.

[16] Tamže, s. 131. Kant v tejto súvislosti dokonca zaviedol novú maximu (praktickú zásadu, pravidlo): „Myslieť zo stanoviska každého iného“, ktorá „je maximou rozšíreného spôsobu myslenia“ (Tamže, s. 130).

[17] Kant, I., *Kritika soudnosti*. Praha, OIKOYMENH 2015, s. 54.

[18] Tamže, s. 76.

[19] Zvýraznila K. Korená.

[20] Arendtová, H., *Krize kultury.* Praha, Mladá fronta 1994, s. 146.

politické, pretože sú schopní potenciálne zaujať stanovisko druhých; dokážu zdieľať svet s druhými prostredníctvom súdenia o tom, čo sa spoločne prijíma, pričom objekty súdov sú slová a činy, ktoré osvetľujú priestor javov.“[21]

Za nemenej dôležitú spoločenskú a politickú schopnosť pokladala Arendtová schopnosť kriticky myslieť a zdôrazňovala, že ju možno rozvíjať a cibriť iba prostredníctvom skúšok, ktorým sa vystavujeme v styku s verejnosťou, „v styku s myslením druhých ľudí.“[22]

Ak sa teraz prenesiem do súčasnosti, môžem iba konštatovať, že kritické myslenie a politická súdnosť v hore uvedenom význame sa vyskytujú u väčšiny našich občanov, zvlášť u politikov, iba veľmi vzácne. Práve v nedostatočnej rozvinutosti týchto základných spoločenských a politických schopností umožňujúcich vecné, férové a korektné vymieňanie si stanovísk a názorov vidím jednu z hlavných príčin nárastu intolerancie, agresivity, hrubosti a nenávisti v súčasných diskusiách vo verejnom priestore. Ten nepredstavuje miesto „láskyplného zápasu“ (Jaspers), ale stáva sa nebezpečným „bojovým poľom“, kde sa namiesto ochoty vypočuť si odlišný názor ihneď útočí na jeho nositeľa, často z pozície majiteľa jedinej prípustnej Pravdy. Skutočnosť, že napríklad v eticko-kultúrnych otázkach neexistuje medzi príslušníkmi modernej pluralitnej spoločnosti zhoda, môže u niektorých „majiteľov“ nezávislých náboženských Právd o dobre a zle vyvolávať znepokojenie, dokonca pohoršenie. Poburuje ich prehlbujúca sa „morálna anarchia“, bezbrehý relativizmus a morálny úpadok tohto „skazeného sveta,“ údajne ovládaného liberálmi a progresivistami. Vzhľadom na to, že takáto jedine prípustná Pravda je imúnna voči akejkoľvek argumentácii zo strany iných účastníkov diskusie o kontroverzných eticko-kultúrnych témach, ak je vnášaná do verejno-politických diskusií, nemôže sa v nich uplatniť politická súdnosť.
[Ako príklad môžem uviesť argumentáciu predsedu KDH M. Majerského v diskusnej relácii na TA3[23], ktorý na otázku moderátora R. Dírera (hlásiaceho sa ku komunite LGBTI) „Prečo nemôžem mať rovnaké práva so svojím partnerom, ako máte vy? reagoval vetou: „Lebo popierate základné pravdy o človeku.“]

Dodávam, že do verejných a politických diskusií u nás vstupujú ich účastníci iba vo výnimočných prípadoch s odhodlaním rešpektovať a ctiť si spolubesedníkov bez ohľadu na

[21] Beiner, R., Hannah Arendtová o souzení. In Arendtová, H., *Přednášky o Kantově politické filosofii*. Praha, OIKOYMENH 2002, s. 130.

[22] Arendtová, H., *Přednášky o Kantově politické filosofii.* Praha, OIKOYMENH 2002, s. 66.

[23] Dostupné na https://dennikn.sk/minuta/3561821/

ich odlišné názory a hodnotové orientácie. Namiesto toho do nich často vstupujú s vopred premyslenou taktikou, ako ponížiť ideového protivníka, znemožniť ho vymyslenými či prekrútenými informáciami, prípadne falošnými obvineniami a pseudoargumentmi, na vyvracanie ktorých obeť útoku nedokáže pohotovo reagovať.

Na znepokojujúco nízku úroveň verejnej debaty v našej spoločnosti prednedávnom upozornila napríklad bratislavská Univerzita Komenského vo svojom kritickom stanovisku[24], z ktorého teraz odcitujem vybrané pasáže.

„My, predstavitelia Univerzity Komenského v Bratislave, najvýznamnejšej a najstaršej vedecko-vzdelávacej inštitúcie na Slovensku, ctiaci si akademické tradície a vedomí si svojej spoločenskej zodpovednosti cítime potrebu vyjadriť sa k súčasnému spoločenskému dianiu. Pozorne sledujeme politickú a na ňu nadväzujúcu spoločenskú rétoriku a štýl, ktorým sa dlhodobo uskutočňuje politika na Slovensku a ktorý nepochybne vedie k vulgarizácii spoločnosti. Dôsledkom týchto javov je výbušnosť verejného priestoru, ktorý zapĺňajú rôzne vyhlásenia. Každé jedno zmysluplné vyhlásenie aktéra verejnej diskusie je apriori spochybňované a spájané so záujmami rôzneho druhu. Reakcie sú často neprimerané, neslušné a dehumanizujúce“.

[.....]

„Nevyhnutným pojmovým znakom slobody v najširšom zmysle musí byť vedomie, že náš názor nemusí byť nevyhnutne správny vždy a za každých okolností, vedomie limitov našej „neomylnosti“ len z titulu príslušnosti k tomu či onomu názorovému prúdu. Uznávame, že v celej spoločnosti, a o to viac na vysokých školách, sa musí rešpektovať pluralita názorov. [.....] Na akademickej pôde je každý povinný rešpektovať názory druhých. Vzhľadom na apolitickosť akademickej pôdy obraciame sa na členov akademickej obce, aby svoje legitímne politické názory nespájali s akademickou pôdou a aby mali pochopenie pre názorového oponenta. Vecnosťou, argumentáciou, úctou a rešpektom k sebe navzájom chceme prispieť k naozaj slušnému, pokojnému a prosperujúcemu Slovensku“.

Čím by mohla filozofia (resp. filozofi) prispieť k zlepšeniu stavu v tejto oblasti? Domnievam sa, že nepriamo môže pomôcť práve hlbšou reflexiou a skúmaním príčin tohto patologického javu v našej spoločnosti a osvetlením základných predpokladov konštruktívnej a zmysluplnej diskusie.

[24] Dostupné na https://dennikn.sk/minuta/4431809/?ref=mpm

Na naliehavú potrebu rozvíjania a uplatňovania politickej súdnosti a kritického myslenia som už vyššie upozornila, preto sa teraz pokúsim aspoň rámcovo načrtnúť niekoľko konkrétnych predpokladov či požiadaviek, ktoré by mali spĺňať účastníci verejno-politických diskusií.

1. Diskutujúci by mali pristupovať k odlišne zmýšľajúcim účastníkom debaty nepredpojato, s úctou a rešpektom, ako k oponentom, súperom, a nie ako k úhlavným.nepriateľom.
2. Mali by sa vyvarovať osočovania, invektív, netaktnosti a používania vulgárneho slovníka.
3. Do diskusie by mali vstupovať jej účastníci s odhodlaním a záujmom pozorne si vypočuť odlišné názory. V tejto súvislosti pripomeniem dôležitú poznámku K. Jaspersa, že aj keď „neplatí rovnoprávnosť ľubovoľných názorov ako takých“[25], pri diskusii sa treba správať tak, „akoby rovnoprávnosť platila. V tom spočíva naše vzájomné uznanie sa za rozumné bytosti.“[26]
4. Diskutujúci by sa mali opierať o objektívne fakty a overené informácie a mali by argumentovať vecne a korektne. Nemali by sa uchyľovať k chybnej argumentácii, k tzv. argumentačným faulom, napr. k argumentu ad hominem.[27]
5. Mali by sa striktne držať témy diskusie, neodbiehať od nej k iným témam.

Bez rešpektovania a uplatňovania týchto elementárnych požiadaviek nemôžu verejno-politické diskusie slúžiť svojmu hlavnému účelu. A tým je podľa Jaspersa politická sebavýchova a príprava na konanie. „Sú preto miestom politického života nejakého národa. Keď to tak nie je, sú to len táraniny a číry predmet psychológie, a tým aj manipulácie zo strany politických technikov.“[28]

ZÁVER

Vo svojej krátkej prednáške som predstavila svoj vlastný pohľad (do značnej miery zjednodušený a možno príliš optimistický) na dôležitosť a potrebu filozofie v dnešnej dobe,

[25] Jaspers, K., *Malá škola filozofického myslenia*. Bratislava, Kalligram 2002, s. 65.

[26] Tamže, s. 64.

[27] Ide o jeden z najrozšírenejších argumentačných faulov. Namiesto toho, aby sa diskutujúci sústredil na argumenty svojho oponenta a reagoval na ne svojimi protiargumentmi, útočí na jeho osobu s cieľom zdiskreditovať ho.

[28] Tamže, s. 66.

na jej možnosti prispieť k hlbšiemu objasneniu znepokojujúcich fenoménov a trendov súčasnej spoločnosti a doby a nepriamo aj k odhaľovaniu reálnych možností, ako im účinne čeliť. Z dôvodov, ktoré som spomenula v úvode, som sa obmedzila iba na všeobecnú úvahu o špecifickej povahe, myšlienkovom a heuristickom potenciáli filozofie a jej dôležitosti v dnešnej dobe a na stručný rozbor jedného problémového okruhu s cieľom ukázať, ako môže filozofia prispieť k reflexii a nepriamo aj k riešeniu konkrétneho problému našej spoločnosti. Svoju prednášku teda považujem iba za skromný pokus o čiastkové spracovanie danej témy a za východisko budúcich diskusií k nej.

Literatúra

Arendtová, H. , *Krize kultury.* Praha, Mladá fronta 1994.

Arendtová, H., *Přednášky o Kantově politické filosofii*. Praha, OIKOYMENH 2002.

Arendt, H., *Qu' est-ce que la politique?* Paris, Éditions du Seuil 1995.

Beiner, R., *Hannah Arendtová o souzení.* In Arendtová, H., *Přednášky o Kantově politické filosofii*. Praha, OIKOYMENH 2002.

Jaspers, K., *Malá škola filozofického myslenia*. Bratislava, Kalligram 2002.

Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. Praha, OIKOIMENH 1996.

Kant, I., *Kritika soudnosti*. Praha, OIKOYMENH 2015.

Nagel, Th., *Čo to všetko znamená?* Bratislava, Bradlo 1991.

Schopenhauer, A. *Svet ako vôľa a predstava II*., Bratislava, Kalligram 2010.

https://dennikn.sk/minuta/3561821/

https://dennikn.sk/minuta/4431809/?ref=mpm

Ide o čiastočne prepracovaný text prednášky prednesenej na seminári VNJH v Skalici v dňoch 10. — 11. 10. 2025.

Autorka textu: Kristína Korená